

HISTORY OF CULTURE AND CULTUROLOGY

DOI: 10.46340/ephd.2021.8.1.6

Olena Tytar, ScD in Philosophy

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1951-7830>

V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Natalya Fradkina, PhD in Philosophy

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2879-3183>

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Ukraine

CULTURAL ACTIVITIES OF THE FAMILY OF PRINCES SVIATOPOLK-MIRSKY IN SLOBOZHANSCHYNA: PHILOSOPHICAL AND HISTORICAL-CULTURAL CONTENT

Олена Титар, д. філос. н.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Наталя Фрадкіна, к. філос. н.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний університет»,
Україна*

КУЛЬТУРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ КНЯЗІВ СВЯТОПОЛК-МИРСЬКИХ НА СЛОБОЖАНЩИНІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА ІСТОРИЧНО-КУЛЬТУРНИЙ ЗМІСТ

The traditions of Ukrainian patronage have been studied by I. Schudrik, I. Plakhty, V. Kovalinsky, S. Posokhov, Y. Horunzhy, but the charitable activity of the family of princes Sviatopolk-Mirsky is forgotten and practically unstudied. The purpose of the article is to investigate the contribution of the Sviatopolk-Mirsky family to the development of Ukrainian and Slobozhanshchyna culture, the philosophical and historical-cultural content of their activities. Research methods: cultural-historical, hermeneutic analysis, cultural anthropology, biographical method, philosophy of history. The role of the Sviatopolk-Mirsky family in the development of Ukrainian culture, the results of their charitable and philanthropic activities in Slobozhanshchyna are analyzed. Such results include the establishment and maintenance of schools and colleges, church assistance, patronage of the arts and artistic societies, assistance to the poor, educational, medical and organizational assistance. In addition to the interests of domestic production and material support of various segments of the population, the Sviatopolk-Mirsky family is interested in proper modern medical care in general, promotes the availability of medicine, in particular, creates a bacteriological laboratory. In Gyivka a free hospital and a pharmacy have been set up the family's expense. Dmytro Ivanovych was the Chairman of the Board of the Kharkiv Music Society, he organized musical evenings. Petro Dmytrovych Sviatopolk-Mirsky in Kharkiv belonged to the Boards of Trustees of the women's four-grade gymnasium and the men's real school, and helped the graduates find their way in life. The philosophical and historical-cultural content of their activity is studied: observance of Christian virtues, struggle for the state good, enlightenment of the people, education and observance of decency, cult of honesty, nobility of deeds, charitable service. It is argued in detail that the activities of the Sviatopolk-Mirsky family have made a significant contribution to the development of the culture of Slobozhanshchyna, the tradition of education and philanthropy.

Keywords: philosophy of culture, history of culture, patronage, Sviatopolk-Mirsky, philosophy of history, Christian ideal, Enlightenment.

Постановка проблеми. Сьогодні ми маємо змогу неупереджено ставитися до складної історії нашого народу і до культурних здобутків наших предків, зокрема об'єктивно розглянути внесок кожної версти до загальної культурної спадщини, уникаючи звинувачень тих чи інших верств, наприклад, дворянства, в недостатньому розумінні інтересів загалу або навіть у ігноруванні тих чи інших прошарків, наприклад, робітників чи селян, і має змогу зробити акцент на вивченні внеску окремих родин у становлення новочасної модерної культури. Під впливом такого мікроісторичного та толерантного підходу до власних здобутків є сенс подивитися на історію української культури під іншим кутом зору і спромогтися правдиво висвітлити персоналії меценатів, які зробили величезний внесок в її розвиток, але не оправдано забуті чи опинилися жертвою тих чи інших політичних або ідеологічних ярликів та узагальнень.

Аналіз останніх публікацій з теми дослідження. Традиції українського меценатства досліджували І. Щудрик¹, І. Плахтій², В. Ковалинський³, Ю. Хорунжий⁴ та ін., але в них подані лише короткі довідки про окремих меценатів Слобожанщини. Цікавим є більш розлоге дослідження М. Слабошпицького «Українські меценати»⁵. Достатньо докладно висвітлено постаті таких благодійників як Харитоненки, Каразіни, Алчевські, Голіцини та ін. Їх благодійницьку діяльність висвітлено в багатьох історичних джерелах. Поряд з ними не заслужено забутою і практично не дослідженою є благодійницька та культуротворча діяльність родини князів Святополк-Мирських.

Історію родини Святополк-Мирських досліджували з історично-культурної точки зору С. Посохов⁶, М. Гетьманець⁷, В. Стрілець⁸, М. Стрілець⁹, А. Парамонов¹⁰, але ці дослідження не достатньо ґрунтовні і часто обмежуються поверховими біографічними даними, завдання нашого дослідження – вписати діяльність Святополк-Мирських у широкий світовий культурний контекст, розкрити ті глибокі світоглядні настанови, які керували цим родом і сприяли розвитку благодійництва та меценатства, а також загальні філософсько-світоглядні засади їх діяльності.

Метою цієї статті є висвітлити внесок родини Святополк-Мирських у розвиток української культури, філософський та історично-культурний зміст їх діяльності. Зокрема одним з завдань нашої роботи є довести, що діяльність цієї родини зробила значний внесок у розвиток культури Слобожанщини.

Виклад основних отриманих наукових результатів та матеріалів дослідження.

У нашому дослідженні почнемо з окреслення тих подій, що для нас здаються вирішальними для висвітлення зв'язків родини Святополк-Мирських та слобідської культури ХІХ – ХХ століть.

А саме, 13 січня 1881 р. Дмитра Івановича Святополк-Мирського було призначено Тимчасовим генерал-губернатором міста Харків. Тоді ж він купує маєток у селищі Гийівка під Люботином у М. Масловича. Перебуваючи на цій посаді усього рік князь (нова людина у місті) не тільки займався державними справами, а й долучився до благодійницьких заходів, що відбувались на той час у місті. Одночасно князь піклується про справи жителів Гийівки і взагалі усього Харківського повіту. Князівства Святополк-Мирським було надано у 1861 році за військові та державні заслуги, цей рід став 22-м в Російській імперії що таким чином отримав князівство. Самі представники роду вели своє походження від Рюриковичів, вважаючи себе нащадками онука Ярослава Мудрого, Святополка, князя Туровського, Київського і Новгородського. Не зважаючи на високе походження, весь рід переймався інтересами народу та державними справами.

Дмитру Івановичу близькі повсякденні сільські проблеми, і не випадково він очолює повітове Сільськогосподарське Товариство, дбає про розвиток аграрної науки. Однією з цілей Сільськогосподарського Товариства стала підготовка Всеросійської Сільськогосподарської виставки,

¹ Щудрик, І. О. (2003). *Династія Харитоненків*. Суми: Слобожанщина, 192.

² Плахтій, І. С. (2012). Меценати Слобідської України – благодійники рідного краю. *Вісник ХДАК*, 35, 12-23.

³ Ковалинський, В. (2003). *Семья Терещенко*. Київ: Пресса Украины, 388.

⁴ Хорунжий, Ю. (2001). *Українські меценати. Добродійність – наша риса*. Київ: Бібліотека українця, 368.

⁵ Слабошпицький, М. (2001). *Українські меценати: нариси з історії української культури*. Київ: Ярослав вал, 324.

⁶ Посохов, С.І. (2001). Святополк-Мирський Дмитро Іванович. *Довідник з історії України*. Харків: Генеза, 726.

⁷ Гетьманець, М.Ф. (1995). Святополк-Мирський Дмитро-Петрович. *Літературна Харківщина. Довідник*. Харків: Майдан, 283-284.

⁸ Стрілець, В.В. (2000). *Історія релігійних організацій у м. Люботин (XVII – ХХ ст.)*. Люботин, 19-27.

⁹ Стрілець, Н.М. (1998). Дворянський рід Святополк-Мирських та Люботин. *Наше місто – Люботин. Матеріали краєзнав. наук.-теор. конф., присвя. 60-річчю надання Люботину статусу міста 23 жовт. 1998*. Харків: Просвіта, 20-22.

¹⁰ Парамонов, А.Ф. (2003). *Енциклопедія фамилий Харьковской губернии*. Харків: Райдер, кн.1, 174-202.

яка проходила у Харкові з 23 вересня до 12 жовтня 1887 року, у виставці були представлені інтереси усієї Харківської губернії.

Крім інтересів виробництва та матеріального забезпечення різних прошарків населення родина Святополк-Мирських цікавиться належним сучасним медичним забезпеченням загалом і сприяє доступності медицини для усього люду, зокрема створює бактеріологічну лабораторію.

Коли виникає загроза епідемії холери, в Гіївці на кошти Дмитра Івановича було найнято постійного фельдшера, обладнано безкоштовні лікарня та аптека¹. Згодом у повіті виникають численні комітети, що дбають про потреби селян, зокрема про потреби духовні. Святополк-Мирський не залишається осторонь як просвітницької діяльності, так і пробудження духовних сил місцевого населення. Зокрема у 1883 р. за його ініціативи збирають кошти на допомогу бідним парафіям Харківської єпархії, сам Дмитро Іванович протягом п'яти років робить значні пожертви для добробуту парафій². За цю меценатську діяльність у 1888 р. повітова Земська управа надає князеві лист подяки, відзначивши його «корисну і благодійницьку діяльність на ниві народної освіти». Очевидно, Дмитро Іванович постійно робив благодійні внески також і у розвиток шкіл, безпосередньо опікувався освітою і виконував земські заявки³.

Сам Дмитро Іванович Мирський не стояв осторонь справ мистецтв, не випадково його було обрано Головою Дирекції Харківського відділення російського Музичного товариства. Музичне товариство було відкрито 1871 року. Відомо, що князь дуже сприяв як відкриттю Музичного училища, так і проведенню музичних вечорів. У звіті Товариства за 1885-1886 роки відзначені надані ним пожертвування⁴.

Його син, Петро Дмитрович, після завершення військової кар'єри в 1880-х роках жив в Гіївці, в 1894-1895 роках очолював дворянство Харківського повіту, тим самим продовжив служіння роду інтересам народу. Протягом 1904-1905 року Петро Дмитрович був Міністром внутрішніх справ Російської імперії, достатньо ліберальним і спрямованим на реформи, але Петра Дмитровича несправедливо звинуватили у подіях Кривавої Неділі та звільнили, залишивши у званні генерал-ад'ютанта.

Цікаво всі ці події розкрито у щоденнику його дружини Катерини Олексіївни. Починається щоденник у 1904 році: «23 серпня 1904. Він (П.Д.) сказав Марії Федорівні, що коли державець йому щось скаже, то він йому повинний висловити свій погляд на все. Я на це і сподіваюсь. Вважаю, що державцю це не сподобається. Коли ж нам суджено це, то будемо сподіватись на Бога»⁵.

Для правдивого свідчення про чоловіка, якого можуть легко оббріхувати і завести в інтриги, княгиня і заводить щоденник, що має стати правдивим свідком в цих історичних обставинах, коли за таким державцем жодний міністр «нічого не може зробити», окрім того, «усякі петербурзькі плітки можуть згубити репутацію святого, не лише простого смертного»⁶. Княгиня правдиво говорить про такі прекрасні душевні якості свого чоловіка, як «доброзичливість», «простодушність», «почуття обов'язку», дотримання законності, відданість державі.

У записі від 14 листопада 1904 зазначено: «П. оповідає, що він вважає, що стан дуже критичний, що, за його думкою, обов'язкова участь виборних у законодавстві», але державець-монарх підтримує цю думку як одноразову акцію. Також княгиня змальовує Петра Святополк-Мирського як захисника свободи слова – «необхідно, щоб друк залежав від закону, а не від настрою міністра внутрішніх справ»⁷.

13 січня 1905 року Катерина Олексіївна свідчить про наявність наклепів, що «це П. викликав безпорядки та бродіння»⁸. Одночасно династія вмовляє його залишитись на посаді міністра як надійну

¹ О борьбе с холерой в с. Гиевка, о благотворительности князя Д.И. Святополк-Мирского (1892). *Харьковские губернские ведомости*, 21 июля

² Стрілець, В.В. (2000). *Історія релігійних організацій у м. Люботин (XVII – XX ст.)*. Люботин, 19-27.

³ Там само, 25-27.

⁴ *Отчеты Харьковского отделения Императорского русского музыкального общества*. Харьков: Тип. М. Зильберберга, 1882-1887.

⁵ Святополк-Мирская, Е. А. (1965). *Дневник княгини Екатерины Алексеевны Святополк-Мирской за 1904-1905 гг.*, предисл. А.Л. Сидоров, прим. Г.Я. Данилина. *Исторические записки*, 77, 236-283 <prozhito.org> (2022, січень, 24).

⁶ Там само.

⁷ Там само.

⁸ Там само.

людину, але ця вимога суперечить совісті Петра Дмитровича. 18 січня Петро різко говорить державцю, що не залишиться на посаді міністра – «у жодному випадку він не може залишитись». Також дружина наводить слова Льва Толстого з Ясної Поляни щодо Петра Дмитровича – «Вперше сталось, що зовсім чиста і чесна людина призначена міністром внутрішніх справ»¹. В кривавих подіях княгиня звинувачує російського монарха, його бездіяльність, тим, що він користується чоловіком – використовує «почуття обов'язку порядної людини, щоб згубити її»².

Лише 31 січня Петра Дмитровича звільнили з посади міністра. його культурно-політична програма полягала у тому, щоб йти назустріч народів, ані вища влада, ані народ, ані преса не зрозуміли його і звинуватили в безсистемності. З гіркою іронією 3 листопада 1905 року княгиня відмічає, що горе революціонери «хочуть анархію»³, більше нічого.

Петро Дмитрович продовжив культуротворчі та просвітницькі традиції своєї родини на Слобожанщині. У 1890 р. парафіянами Гіївської Миколаївської церкви він був обраний церковним старостою. Новий староста дбав як про добробут, так і про зовнішнє оздоблення церкви, перетворюючи її на окрасу всього повіту. Зміни стосувались як зовнішнього оформлення простору, так і суттєвого оновлення інтер'єру. Встановлено «прекрасну», за визначенням сучасника, огорожу. Усередині храму нижню частину стін пофарбували олійними фарбами, з'явився витончений широзлотий іконостас. Завдяки пожертвам до свят княгині Катерини Олексіївни збагатилась різниця чудовими священницькими та дияконськими шатами. Не забули Святополк-Мирські і про самого священика, для якого збудували житло⁴.

Благодійницька діяльність князя Петра Дмитровича велася не тільки у своєму маєтку, про що ми оповідали, але й у Харкові. З 1894 р. він був неодмінним членом Опікунської ради жіночої чотирикласної прогімназії Л.М. Черняківської. Випускниці цього закладу мали право без іспитів вступити до п'ятого класу будь-якої гімназії. Після шістнадцяти років ученицям надавалася можливість розпочати службу у початковому училищі на посаді помічниці вчителя, а після піврічного випробувального терміну випускниці отримували свідоцтво про звання початкової вчительки.

З 1895 року Святополк-Мирський був пов'язаний і з іншим навчальним закладом Харкова – реальним училищем, де він також був почесним членом Опікунської ради. Харківське реальне училище розміщувалось у великому триповерховому будинку на Вознесенській площі. Освітнє спрямування училища було технічним, через що страждала загальна та гуманітарна складова освіти, щоб подолати вузьку спеціалізацію вводяться нові курси, щоб після семирічного навчання випускники могли продовжити освіту у вищих школах, зокрема у Харківському технологічному інституті.

Діяльність родини молодого князя відзначилась і на ниві просвітництва. Дружина князя – Катерина Олексіївна – була опікункою шкіл у Гіївці та в сусідньому Коротичі. Під її головуванням проходили іспити, у яких обов'язково були присутні їх величності князі П.Д. Святополк-Мирський і Д.Ф. Голіцин. Вчили у школі добре, систематично і послідовно, багато випускників отримували пільгові свідоцтва. Для хлопчиків це було важливим результатом на перспективу: на два роки скорочувався термін майбутньої військової служби⁵.

Згодом, завдяки опікунству княгині Катерини Олексіївни, Гіївська школа перетворилася з однокласної на двокласну, стає двокласним училищем з розширеним освітнім курсом. Коли при цих змінах старе помешкання школи стало затісним, то на нове будівництво родина Святополк-Мирських передає гіївцям дві десятини садибної землі, сто тисяч штук цегли та гроші у сумі 2000 рублів⁶. У 1905 році на урочисте відкриття оновленого училища прибули з Харкова члени повітової земської управи та інспектор училищ. Також на торжество зібрались усі святково одягнуті жителі села.

¹ Святополк-Мирская, Е. А. (1965). Дневник княгини Екатерины Алексеевны Святополк-Мирской за 1904-1905 гг., предисл. А.Л. Сидоров, прим. Г.Я. Данилина. *Исторические записки*, 77, 236-283 <prozhito.org> (2022, січень, 24).

² Святополк-Мирская, Е. А. (1965). Дневник княгини Екатерины Алексеевны Святополк-Мирской за 1904-1905 гг., предисл. А.Л. Сидоров, прим. Г.Я. Данилина. *Исторические записки*, 77, 245-263.

³ Там само, 283.

⁴ Стрілець, В. В. (2000). *Історія релігійних організацій у м. Люботин (XVII-XX ст.)* Люботин, 19-27.

⁵ Чурилин, И. (1893). Об экзаменах в школах Гиевки и Коротича, проходивших под председательством попечительницы этих школ кн. Е.А. Святополк-Мирский. *Харьковские губернские ведомости*, 9 мая.

⁶ О преобразовании одноклассной школы в с. Гиевка в двухклассное училище, о крупном пожертвовании семьи Святополк-Мирских на строительство нового здания училища (1903). *Харьковские губернские ведомости*, 10 дек.

Після молебну найкращим учням минулого року вручили похвальні листи. Гіївський староста подякував Катерині Олексіївні та Петру Дмитровичу за працю та пожертви, їм піднесли символічний хліб-сіль, навзаєм княгиня пригостила усіх святковою випічкою¹.

Замість двохсот учнів на початок занять прийшло 275 дітей віком від восьми до чотирнадцяти років. В училищі викладали читання, письмо, Закон Божий, арифметику, церковний спів, географію та історію. Письмовим приладдям, підручниками, географічними й історичними картами учні забезпечувались безкоштовно. Також земство подбало про належні колекції для вивчення природознавства та астрономічні прилади для вивчення зоряного неба.

Після смерті Петра Дмитровича у 1914 р. культуротворчу традицію роду князів продовжив його син, видатний літературознавець, енциклопедист, відомий як «червоний князь» Мирський, Дмитро Петрович. Саму княгиню у 1918 році вигнали з палацу, деякий час вона жила у сторожа Терентія, подальша її доля мало відома, померла княгиня у 1926 році. У зв'язку з подіями 1917 року, з 1921 по 1932 р. князь жив у Лондоні (часто найжджаючи до Парижа), читав курс російської літератури у Королівському коледжі Лондонського університету. Останній візит до Гіївки Дмитра Петровича припадає на 1919 рік. Під час перебування у Лондоні Святополк-Мирський видав кілька антологій російської поезії та низку книг і статей про російську літературу англійською мовою. Князь захистив магістерську дисертацію про Пушкіна («Pushkin»; Лондон, 1926 р.), на деякий час підпадає під вплив ідеології євразійства. Він відвідував лондонські літературні салони, друкувався в журналі «Criterion» під керівництвом майбутнього нобелівського лауреата Т.С. Еліота. Володимир Набоков називав англомовну «Історію російської літератури» Святополка-Мирського «найкращою історією російської літератури будь-якою мовою, включаючи російську». «Сучасна російська література» продовжує цю книгу і розкриває суть літературного процесу 1881 – 1925 років². Переламною для Мирського виглядає дата 1881 року – «вона пов'язана зі смертю Достоєвського і Тургенєва і з оберненням Толстого»³. Загалом в творчості Дмитра Петровича Святополк-Мирського є тенденція надати цілісну картину літературного процесу, але, наприклад, Гоголь для Мирського насамперед рідкісний «психологічний тип», Тургенєв «вождь громадської думки щодо соціальних питань»⁴, Герцен «головний проповідник» «західництва»⁵ тощо, «сучасні проблеми у творчості Толстого відсутні» (за винятком «Анни Кареніної») ⁶. Таким чином, прагнучи цілісності викладу філософського і літературного процесу, Мирський іноді не уникає дещо абстрагованих узагальнень. Творчість К. Леонтьєва, В. Соловйова, А. Чехова, В. Короленка, В. Розанова, Л. Шестова (дві «фігури «релігійно-філософського» руху»⁷, О. Блока, В. Маяковського, Б. Пастернака, М. Горького розглянута у другому томі мистецтвознавця.

Під впливом комуністичної ідеології та Максима Горького Дмитро Мирський у 1932 році приїжджає до Москви. Сучасники свідчать, що саме Максим Горький особисто вмовив письменника повернутись на батьківщину, Дмитро Петрович вважав, що це «природний шлях для інтелігента». В'ячеслав Іванов висловлював думку про таємний заколот Горького проти Сталіна, з метою розповісти світу правду про всі біди радянської влади – від голоду і репресій до побудови Біломорканалу, найважливіша роль, на думку Іванова, відводилась саме Мирському як кристально чесної та впливової людини, але Горький не встиг, був вбитий (офіційно пав жертвою хвороби). Як троцькіста і ворога (потенційного шпигуна) Дмитра Петровича арештовують і в 1939 р. в тюремній лікарні під Магаданом він помирає.

Висновки. Проаналізована роль родини Святополк-Мирських у розвитку української культури, результати їх благодійницької та меценатської діяльності на Слобожанщині (створення і підтримання діяльності шкіл та училищ, допомога церкві, будівництво, меценатство щодо мистецьких товариств, допомога незахищеним верствам населення, медична та організаційна допомога, сприяння свободі слова тощо).

¹ Об освящении здания двухклассного училища в с. Гиевка, о вкладе кн. П.Д. Святополк-Мирского в создание училища (1905). *Харьковские губернские ведомости*, 28 сент.

² Мирский, Д. С. (2005). *История русской литературы с древнейших времен по 1925 год*. Новосибирск: Свиньин и сыновья, 964.

³ Там само, 27.

⁴ Там само, 344

⁵ Там само, 367

⁶ Там само, 441

⁷ Там само, 718

Виявлено філософський та історично-культурний зміст їх діяльності (християнські чесноти, діяльність державних людей, що служать своєму народові на будь-якій посаді, виховання та дотримання порядності, кристальної чесноті та чеснотливості, дотримання шляхетності вчинків та благодійного служіння на ниві просвітництва). Цим самим нами доводиться, що діяльність родини Святополк-Мирських зробила значний внесок у розвиток культури Слобожанщині, традицій освіти та благодійництва, громадського опікунства молодшим та старшим поколіннями. Святополк-Мирські стали прикладом побудови справжньої освітньої та благодійницької династії доби модерну.

References:

1. Churilin, I. (1893). Ob jekzamenah v shkolah Gievki i Koroticha, prohodivshih pod predsedatelstvom popечitelnicy jetih shkol kn. E.A. Svjatopolk-Mirskij [About exams in schools of Gievka and Korotich, held under the chairmanship of the trustee of these schools, Prince. E.A. Svyatopolk-Mirsky]. *Harkovskie gubernskie vedomosti, 9 maja* [Kharkov Provincial Gazette, May 9] [in Russian].
2. Getmanets, M. F. (1995). Svjatopolk-Mirskij Dmitro-Petrovich [Svyatopolk-Mirsky Dmitro-Petrovich]. *Literaturna Harkivshhina. Dovidnyk* [Literary Kharkivshchyna]. Kharkiv: Maidan, 283-284. [in Ukrainian].
3. Horunzhy, Y. (2001). *Ukrainski mecenati. Dobrochinnist – nasha risa* [Ukrainian philanthropists. Goodness is our feature]. Kyiv: Library Ukrainian. [in Ukrainian].
4. Istorija rodov russkogo dvorjanstva [The history of the families of the Russian nobility] (1991). *Knjazja Svjatopolk-Mirskie* [Princes Svyatopolk-Mirsky]. Moscow: Contemporary, 2, 47-48. [in Russian].
5. Kovalinsky, V. (2003). *Semja Tereshhenko* [The Tereshchenko family]. Kyiv: Press of Ukraine. [in Russian].
6. Mirsky, D. S. (2005). *Istorija russkoj literatury s drevnejshih vremen po 1925 god, per s ang R. Zernovoj* [The history of Russian literature from ancient times to 1925, trans. from English by R. Zernova]. Novosibirsk: Svinin and Sons. [in Russian].
7. O borbe s holeroj v s. Gievka, o blagotvoritelnosti knjazja D.I. Svjatopolk-Mirskogo (1892) [On the fight against cholera in the village. Gievka, about the charity of Prince D.I. Svyatopolk-Mirsky]. *Harkovskie gubernskie vedomosti, 21 ijulja*. [Kharkov Provincial Gazette, July 21] [in Russian].
8. O preobrazovanii odnoklassnoj shkoly v s. Gievka v dvuhklassnoe uchilishhe, o krupnom pozhertvovanii semi Svjatopolk-Mirskih na stroitelstvo novogo zdanija uchilishha (1903). [On the transformation of a one-class school in the village. Gievka to a two-year school, about a large donation from the Svyatopolk-Mirsky family for the construction of a new school building]. *Harkovskie gubernskie vedomosti, 10 dekabrya* [Kharkov Provincial Gazette, December 10] [in Russian].
9. Ob osvjasnenii zdanija dvuhklassnogo uchilishha v s. Gievka, o vklade kn. P.D. Svjatopolk-Mirskogo v sozdanie uchilishha (1905). [About the consecration of the building of the two-year school in the village. Gievka, about the contribution of Prince. P.D. Svyatopolk-Mirsky in the creation of the school]. *Harkovskie gubernskie vedomosti, 28 sent.* [Kharkov Provincial Gazette, 28 Sept.] [in Russian].
10. *Otchety Harkovskogo otdelenija Imperatorskogo russkogo muzykalnogo obshhestva 1882-1887* [Reports of the Kharkov branch of the Imperial Russian Musical Society]. Kharkov: M. Zilberberg. [in Russian].
11. Paramonov, A. F. (2003). *Jenciklopedija familij Harkovskoj gubernii* [Encyclopedia of the names of the Kharkov province]. Kharkiv: Rider, 1, 174-202. [in Russian].
12. Plakhty, I. S. (2012). Mecenati Slobidskoj Ukraïni – blagodijniki ridnogo kraju [Patrons of Slobidskoy Ukraine are beneficiaries of the native land]. *Visnik HDAK* [Bulletin KhSAC], 35, 12-23. [in Ukrainian].
13. Posokhov, S. I. (2001). Svjatopolk-Mirskij Dmitro Ivanovich [Svyatopolk-Mirsky Dmitro Ivanovich]. *Dovidnyk z istorij Ukraini* [Dictionary of the history of Ukraine]. Kharkiv: Genesa. [in Ukrainian].
14. Schudrik, I. O. (2003). *Dinastija Haritonenkiv* [Dynasty of Kharitonenkiv]. Sumi: Slobozhanshchina. [in Ukrainian].
15. Slaboshpitsky, M. (2001). *Ukrainski mecenati: narisi z istorii ukraïnskoj kulturi* [Ukrainian philanthropists: draw from the history of Ukrainian culture]. Kyiv: Yaroslaviv Val. [in Ukrainian].
16. Strelets, N. M. (1998). Dvorjanskij rid Svjatopolk-Mirskih ta Ljubotin [Noble birth of Svyatopolk-Mirsky and Lyubotin]. *Nashe misto – Ljubotin. Materiali krajezn. nauk.-teor. konf., prisvja.60-richchju nadannja Ljubotinu statusu mista 23 zhovtnya 1998*. [Our place is Lyubotin. Materials of the local lore sciences.-theor. conf., assigning 60th anniversary to Lyubotin to the status of city 23 October 1998]. Kharkiv: Prosvita, 20-22. [in Ukrainian].
17. Strelets, V.V. (2000). *Istorija religijnih organizacij u m. Ljubotin (XVII-XX st.)* [History of religious organizations in Lyubotin (XVII-XX centuries). Lyubotin. [in Ukrainian].
18. Svjatopolk-Mirskaya, E. A. (1965). Dnevnik knjagini Ekateriny Alekseevny Svjatopolk-Mirskoj za 1904-1905 gg., predisl. A.L. Sidorov, prim. G.Ja. Danilina [Diary of Princess Ekaterina Alekseevna Svyatopolk-Mirskaya for 1904-1905, foreword. A.L.Sidorov, approx. G.Ya.Danilina]. *Istoricheskie zapiski* [Historical Notes], 77, 236-283. [in Russian].